

TARIMSAL KALKINMADA OLAĞANÜSTÜ/OLAĞANDIŞI BİR YOL OLARAK REKİZİSYON (İSTİMLAL) UYGULAMASI

Abdullah Burhan BAHÇE¹, Öner GÜMÜŞ²

ÖZET

Bilgi toplumuna ulaşmanın en temel noktalarından biri tarımsal kalkınmayı gerçekleştirebilmektir. Bunun sebebi de sanayi toplumuna ulaşmanın tarımsal kalkınmanın sağlanması ile mümkün olabilmesidir. Sanayi toplumunun bulunduğu ülkeler ise bilgi toplumuna daha kolay ulaşabilmektedir. Bir başka deyişle tarımsal kalkınmanın olmadığı ülkeler sanayi toplumunun gereklerini yerine getirse bile bunu gerçekleştirememektedir. Türkiye ise tarımsal kalkınmayı gerçekleştirebilmek için iktisadi ve mali olarak birçok tedbir almıştır. Bununla birlikte Türkiye tarımsal kalkınmayı gerçekleştirememiştir. Dolayısıyla tarımsal kalkınma için olağanüstü bir yöntem gerekmektedir. Bu çalışmada da iktisadi ve mali araçlardan farklı olarak hukuki bir yol olan rekizisyon uygulaması, tarım ile ilgili sorunların çözümüne yönelik ve olağanüstü bir yöntem olarak ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tarımsal Kalkınma, Rekizisyon, Tarımsal Vergilendirme.

THE REQUISITION APPLICATION AS AN EXTRAORDINARY/UNUSAL WAY IN AGRICULTURAL DEVELOPMENT

ABSTRACT

The main point of reaching to information society is to realize the agricultural development. Main reason of this is that to reach the industry society is possible to provide agricultural development. The countries which include industry society can reach the information society easier. In other words, the countries which do not realize agricultural development cannot reach the information society even if they carry out the necessities of industry society. Turkey took lots of precautions as economic and fiscal to realize agricultural development. However, Turkey could not realize the agricultural development. Hence, an extraordinary method is necessary for agricultural development. In this study, requisition application with the difference of economic and fiscal tool as a legal way is revealed as a solution devoted to the problems related to agriculture and as an extraordinary method.

Keywords: Agricultural Development, Requisition, Agricultural Taxation.

¹ Yrd. Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, abduallah.bahce@dpu.edu.tr.

² Arş. Gör. , Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, oner.gumus@dpu.edu.tr.

Giriş

Devletler toplumun ekonomik refahını sağlayabilmek için çeşitli müdahale araçlarına başvurmaktadır. Bu müdahale araçları genel olarak iktisadi temeller altında incelenmektedir. Neticede iktisadi temellerin dayanıklı olması toplum refahının ve böylece düzen ortamının devamı için vazgeçilmez bir unsurdur. Bununla birlikte mali araçların da kullanılması söz konusu olabilmektedir. Mali araçlarla kastedilen husus ise vergilerdir. Vergiler bir devletin en önemli müdahale aracıdır. Çünkü vergilerin etkin olmayan bir şekilde kullanımı toplum huzurunu bozan bir unsur olarak ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla iktisadi ve mali araçların yetersiz kaldığı yerlerde hukuki araçlar da başvurulabilecek bir başka yol olarak ortaya çıkabilmektedir. Türkiye açısından ele alındığında rekizasyon böyle bir uygulamanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda çalışmanın birinci bölümünde kalkınma sürecinde iktisadi çözümler ortaya konulmuştur. İkinci bölümde ise tarımsal kalkınmanın neden önemli olduğu açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise Türkiye’de tarımın mevcut durumu ve yaşadığı sorunlar ile Türkiye’nin bu anlamda mali olarak hangi çözümleri uygulamak istediği değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümde ise idareye malvarlığı kazandıracak işlemler irdelenmiş ve bu işlemlerden biri olan rekizasyonun tarımsal kalkınmada bir çözüm olarak uygulanması gerektiği ortaya konulmuş ve bu uygulamanın neticesinde ortaya çıkabilecek olumlu ihtimaller ifade edilerek çalışma sonlandırılmıştır.

1. Kalkınma Süreçleri

Genel olarak kalkınmış toplumlar sosyo-ekonomileri, kültürleri, politik güçleri ve statüleri ile nitelendirilirler. Bununla birlikte kalkınmakta olan toplumlar düşük sosyo-ekonomik statü, okuma-yazma oranlarındaki düşüklük, yüksek işsizlik oranları, sosyal eşitsizlikler, sağlık ve eğitime erişimde yetersizlik ve eksiklik gibi unsurlarla nitelendirilirler. Kalkınmakta olan toplumlarda eşitsizliğe ilişkin olguların düzeyini etkileyen diğer faktörler ise ırk, kültür, milliyetçilik, yaş ve cinsiyettir (Patel vd., 2012: 10-11). Dolayısıyla kalkınmaya ilişkin birçok değişkenin mevcudiyeti söz konusudur.

Söz konusu değişkenlerin kalkınmaya olumlu bir şekilde yansımaları ise iyi bir kalkınma politikasının benimsenmesi temelinde ele alınmalıdır. Bu bağlamda iyi bir kalkınma politikası için gerekli olan unsurlar şu şekilde ifade edilebilir (Hagen, 1975: 494-496):

- Devlet, bireylerin amaçlarına ulaşmaları açısından, bireylerin ekonomik sistem içerisinde ilgilendikleri sektörlerin verimliliklerini arttırmada mümkün olduğunca kolaylaştırıcı ve ödüllendirici kurumların varlığını devam ettirmek zorundadır.
- Toplumun bireyelerine yaratıcılıklarını sergileyebilecekleri tam donanımlı bir eğitim verilmelidir.
- Dünyanın ve içinde yaşanılan toplumun bölge ve grupları arasında bilgi ve iletişim kanallarının açık olması sağlanmalıdır.
- Kalkınma ve cari refah kapsamında devletin bulaşıcı olabileceği için atıl üretken kaynaklardan çekinmesi ve ciddi bir çabayla maliye, para ve kambiyo politikalarını, kaynakların maksimum düzeyde etkin kullanımı açısından ele alması gereklidir.
- Devlet ulusal tasarruf düzeyine optimum katkı sağlamakla ilgilenmelidir.
- Devlet kalkınma sürecinin izin verdiği ölçüde sermaye piyasası kurumlarının gelişimini teşvik etmelidir.
- Devlet dışsallıklar, üretim faktörlerinin hareketsizliği, tekelleşme ve ölçek ekonomileri ihtimali üzerinde önemle durmalıdır. Çünkü vergiler, sübvansiyonlar ve çeşitli diğer politikalarla söz konusu koşulların varlığında devlet, optimum tahsise öncülük yapmak açısından piyasa başarısızlığını telafi edebilir.
- Son olarak devletin ulaşım, iletişim, enerji ve ekonomik organizasyon şekli tekel olan kentle ilgili hizmet programlarında ve toplum değerlerinin kamu ortaklığını gerektirdiği yerlerde tek başına bir yatırımcı gibi hareket etmesi gerekmektedir.

Buradan hareketle sağlıklı bir kalkınmanın gerçekleştirilmesi için kaynakları geniş kamu kurumlarının varlığı, nitelikli eğitim, bilgiye kolay ulaşım, atıl kapasitesinin etkin kullanımı, yüksek ulusal tasarruflar, kırılğan olmayan bir sermaye yapısı, piyasa başarısızlıklarının telafisi ve kentsel yatırımların yapılması gibi faktörlerin gerçekleştirilmesi gerektiği ifade edilebilir. Ancak bunların gerçekleştirilmesi de ciddi bir ekonomik büyümeyle elde edilecek gelirlerin varlığıyla mümkün olabilecektir. Dolayısıyla ekonomik büyümeye ilişkin görüşlerin kalkınmaya katkısı bu noktada yadsınmamaktadır.

Klasik iktisadın en önemli isimlerinden biri olan Adam Smith tasarrufun ekonomik kalkınma için gerekli bir koşul olduğunu vurgulamıştır. Bundan dolayı sermayenin her artışı ya da azalışı doğal olarak sanayinin reel üretimini, verimli emeğin miktarını ve sonuç olarak ülkenin emek ve arazisinin yıllık üretiminin değiştirilebilir değerini, reel refahını ve ülkede yerleşik olanların hepsinin gelirini azaltma ya da arttırma eğiliminde olacaktır.

Ayrıca sermaye, tutumluluk neticesinde artar; müsriflik ve görevi kötüye kullanma neticesinde azalır (Meier ve Baldwin, 1957: 21).

Bir diğer klasik iktisatçı David Ricardo da ekonominin en önemli sektörünün tarım olduğunu öne sürmüştür. Büyüyen bir nüfusa yiyecek sunumundaki zorluk David Ricardo'nun çalışmasının odak noktasını oluşturmaktadır. Ricardo ve sonrasında gelen John Stuart Mill gibi klasik iktisatçılar bile teknolojik sürecin tarımda verimliliği arttırmada ve böylelikle büyüyen bir nüfusu beslemedeki zorluğun azalmasına yönelik bir öngörde bulunamamışlardır (Meier ve Baldwin, 1957: 25). Bu noktada Ricardocu yaklaşımın geniş bir yorumu olarak da yatırımların tasarruf arzıyla kısıtlı olduğunun ifade edilmesi gerekmektedir (Habakkuk, 1958: 31).

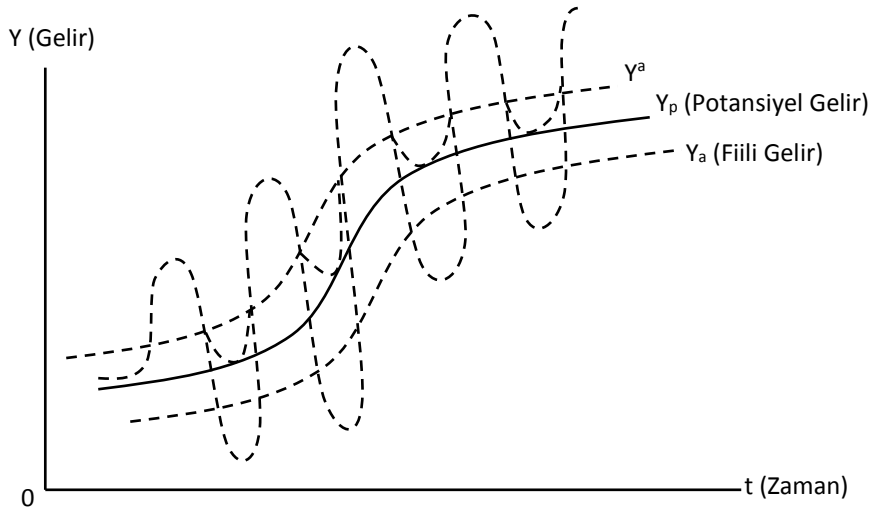
Karl Marx ise sermaye birikimi açısından şunları ifade etmektedir (Marx, 2013: 151-152):

“ Tarihsel açıdan baktığımızda, sermayenin toprak mülkiyetinin karşısına her yerde ilk olarak para biçimiyle, parasal servet, tüccar sermayesi ve tefeci sermayesi olarak çıktığını görürüz. Bununla beraber, paranın sermayenin ilk görünüm biçimi olduğunu ortaya koymak için, sermayenin oluşum tarihini gözden geçirmemiz gerekmez. Aynı tarih her gün gözümüzün önünde cereyan etmektedir. Her yeni sermaye, sahneye, yani piyasaya, meta piyasasına, emek piyasasına ya da para piyasasına ilk olarak hala para biçiminde, belirli süreçler aracılığıyla sermayeye dönüşecek para olarak çıkar”.

Dolayısıyla Karl Marx metadan paraya ve paradan sermaye birikimine doğru giden ekonomik bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bir başka deyişle sermaye birikimi neticesinde ekonomik bir büyüme gerçekleşmiş olacaktır.

Schumpeter ekonomik büyümeye diğer iktisadi düşünürlerden daha farklı bakmıştır. Schumpeter ekonomik büyümenin önemli bir unsuru olarak girişimciyi ön plana almıştır.

Grafik 1. Schumpeter-Yaratıcı Yıkım

Kaynak: Higgins, 1968: 133.

Schumpeter'e göre ekonomik gelişimin temel aktörü yaratıcı fiildir. Girişimci ise ekonomik gelişimin temel sebebidir. Bu yenilikler neticesinde ortaya ticari dalgalanmalar çıkmakta ve söz konusu yeniliklerin öğrenilmesi neticesinde ikincil yenilik dalgalanmaları gerçekleşmektedir. Grafik 1'e göre, meydana gelen yeni oluşumlar yaratıcı yıkım olarak nitelendirilen bir ekonomik gelişim dizisini tetikler ve bu durum da piyasa dengesini bozar. Schumpeter, gelişimi ekonominin statükosunu yıkan dinamik bir süreç olarak ele almıştır. Bu nedenle ekonomik gelişimi Ortodoks İktisat Teorisi'nin bir devamı olarak incelememiştir. Girişimci, Schumpeter için temel bir anahtar olduğundan eski yapıların yerine yeni yapıların konması yaratıcı yıkım olarak adlandırılmıştır. Burada bahsedilen başarılı yenilikler, eski ekonomik yapıyı tümünden değiştirip yeni bir ekonomik yapı ortaya çıkaran endüstriyel değişimi işaret etmektedir (Basılğan, 2011: 41). Bir diğer ifadeyle yeni bir üretim fonksiyonu ortaya çıkmışsa yenilik söz konusu demektir (Demir, 1995: 163).

Neoklasik iktisat ekolündeki Solow büyüme modeli ise zaman içerisinde büyüme, tasarruf ve sermaye birikimi arasındaki etkileşimi analiz etmektedir. Söz konusu model verimliliğin olmadığı bir durumda ekonominin

çıktı, tüketim ve işçi başına sermayenin sabit olduğu durağan bir duruma (steady state) ulaşacağını tahmin etmektedir (Abel ve Bernanke, 2005: 240).

Solow büyüme modeli şu sonuçları öngörmektedir:

- Tasarruf haddindeki artış iktisadi büyümeyi kalıcı olarak değil; geçici olarak sağlamaktadır (Ünsal, 2007: 595),
- Nüfusları hızlı artan ülkelerin iktisadi büyümeleri yavaş gerçekleşmektedir (Ünsal, 2007: 600),
- Söz konusu modelde teknolojik ilerleme iktisadi büyümeyi de beraberinde getirecektir (Ünsal, 2007: 603).

Rostow'un ekonomik büyüme süreci ise beş aşamadan oluşmaktadır (Hopper, 2012: 31):

- **Geleneksel Toplum:** Toplumun ve ekonominin nispi olarak durağan, tarımsal, hiyerarşik ve Newton öncesi bilim ve teknolojinin bulunduğu kabile türleri ve aileler doğrultusunda organize edilmiş başlangıç aşamasıdır.
- **Hazırlık Aşaması:** Bu aşama boyunca gerekli fiziksel altyapının inşasını da kapsayan endüstriyel büyümenin bileşenleri bir araya gelerek sanayileşmeyi mümkün kılar.
- **Kalkış Aşaması:** Bu aşama imalat sektörünün iktisadi temellerinden yükseldiğinde belirmektedir. Kalkış aşamasının en önemli özellikleri şunlardır: 20-30 yıl civarında bir sürecin varlığı; verimli yatırımların sağladığı ulusal gelirin iki katına yükselmesi; ekonomi içerisinde öncü sektörler oluşturmak için bazı büyük sanayilerin gelişmesi.
- **Olgunluk aşaması:** Kalkış aşamasından sonra ekonomi diğer bir aşamaya geçiş yapar. Söz konusu olgunluk aşaması 60 ya da daha fazla yıl süren uzun bir zaman sürecini kapsamaktadır. Bununla birlikte bu aşama ayrıca, endüstriyel büyümenin sürdürülebilir veya geri döndürülemez olduğu bir aşamadır. Buna ek olarak olgunluk aşaması daha karmaşık teknolojilerin ve çalışma süreçlerinin uygulandığı bir aşamadır.
- **Yüksek Kitleli Tüketim Çağı:** Bir ülkedeki ekonomik büyüme yeterli uzunlukta bir süre için sürdürülebilir hale gelmişse, bu nihai aşamaya ulaşılacaktır. Söz konusu aşama tüketici mallarının üretimine odaklanan imalat sektörü ile nitelendirilir. Bu aşamadaki ekonominin bireyleri söz konusu malları alabilecek kadar yeterli bir gelir düzeyine sahiptirler. Ayrıca bir refah devletinin sunacağı hizmetlere yapılan harcamalarda da bir artış söz konusudur.

Roy Harrod, ek bir yatırımın ve ilave bir sermayenin artan verimliliğinin gelirin artmasındaki tek kaynak olduğu durumda; milli gelirin artış gösterdiği oranın yalnızca yıllık gelirin tasarruf edildiği orana ve net yatırımın çıktıya katkı yaptığı orana bağlı olduğunun kanıtı şeklinde bir önerme ortaya koymuştur. Örneğin tasarruf oranı 0.1 birim ve marjinal sermaye/hasıla katsayısının 4.0 birim olduğu bir durumda, milli gelir $0.1/0.4 = 0.025$ birim artacaktır (Enke, 1963: 174).

Domar (1946) yatırım yaygınlaştığında büyümenin kaçınılmaz olduğunu öne sürmüştür. Çünkü bireysel bir firma için, yatırım daha fazla sermaye ve daha az emek anlamına gelecektir. Ancak genel bir durum olarak ekonominin bütünü için söz konusu durum daha az bir emek anlamına gelmeyecektir. Ekonominin bütünü bu durum neticesinde daha fazla sermayeye ihtiyaç duyacaktır. Her iki üretim faktörü de karlı bir biçimde kullanılırsa, büyüme zorunlu olarak ortaya çıkacaktır (Domar, 1946: 147).

Ekonomik büyümeyle ve buna bağlı olarak ekonomik kalkınmayla ilgili görüşler toplumların ekonomik yapısında meydana gelen çeşitli değişimler neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda temel ekonomilerin ne olduğu hususu büyük önem arz etmektedir.

Dört temel ekonomi hakkında şunlar ifade edilebilir (Kutlu ve Taban, 2007: 32; Şenel, 1982: 85-87; Tonta ve Küçük, 2005: 3-4; Lin, 2001: 20; Targowski, 2009: 316; Şenkal, 2015: 137-138):

- **İlkel Toplum:** Toplayıcılık, avcılık ve balıkçılık ana ekonomik faaliyetlerdir. Asalak bir ekonomi söz konusu olup; üretim darboğazı, nüfus darboğazı, teknoloji darboğazı, göçebelik darboğazı ve toplumsal artı darboğazı gibi ekonomik problemler söz konusudur.
- **Tarım Toplumu:** Ana üretim faktörü topraktır. Köy ekonomisi düzeyinde basit bir iş bölümünün mevcudiyeti söz konusudur. Ekonomik yapısı yerel düzeyde olup kendi kendine yeter bir seviyededir.
- **Sanayi Toplumu:** Modern fabrikalarda serbest rekabete dayalı ekonomik bir ortamda faydalı mallar ve hizmetlerin üretildiği bir toplum yapısının mevcudiyetinden bahsedilir. Gayri safi ulusal refah genel amaç olup, yüksek kitleli tüketim vardır.
- **Bilgi Toplumu:** Bilgi kavramı iktisadi ya da beşeri sermaye gibi kişisel sermaye şekilleriyle açıklanamayan etkili ve anlamlı eylemlerde sosyal sermayenin niçin çalışabileceğini açıklayabilecek bir olgudur. Bilgi

toplumu ise sermaye ve metanın kapitalizminin bilgiye dayalı olan yeni bir politik ve sosyal düzene dönüştüğü sosyal davranıştaki değişikliği somutlaştırmak için ortaya atılmış bir ifadedir. Bilgi materyalizmi söz konusudur. Bir başka deyişle bilginin satılabilir, satın alınabilir ve sahip olunabilir bir ekonomik mala dönüşümü mevcuttur. Bilgi teknolojisine yoğun bir şekilde başvurulur. Farklı türdeki bilgi teknolojilerinin birbirine entegrasyonu için uygun bir toplum yapısı vardır. Ulusal ekonomide bilgi ekonomisi baskın bir rol oynamaktadır ve bilginin özel statüleri vardır. Bilgi toplumu sadece sanayi toplumunun bir devamı niteliğinde kalmayacak; yeni kuralları, yapıları ve davranış biçimleri olan yeni bir toplum olarak ortaya çıkacaktır. Mevcut sektörlerde çalışan insanlar artık giderek bilgi teknolojilerinin yoğun olarak kullanıldığı sektörlerle kayacaktır.

Bu çerçevede toplumlar arasındaki geçiş sürecinin bir basamaktan diğerine sırasıyla gitmesi gerektiği ifade edilebilir. Bir başka deyişle toplumların tecrübe etmesi gereken aşamaları tecrübe etmeden söz konusu aşamaları atlaması kalkınmanın yanlış bir yönde gerçekleştirilmesine neden olacaktır. Söz gelimi ilkel bir toplum için doğrudan sanayi toplumuna geçişi, tarım toplumu aşamasını yaşamadığı için işçi sınıfı olmayan bir sanayi toplumuna dönüşecek ve bu da niteliksiz emeğin ortaya çıkardığı bir sanayi toplumuna geçişe sebebiyet verecektir. Dünyadaki ülkelerin çoğunun ilkel toplum yapısını aştığı ele alındığında, sanayi toplumu ve dolayısıyla en son aşama olan bilgi toplumuna ulaşmak için tarım toplumu olmanın gereklerini yerine getirmenin anahtar bir rol oynayacağı öne sürülebilir.

2. Tarımsal Kalkınma

Çiftçilikte daha yüksek bir verimliliğin olması diğer sektörlerde emek faktörünü sağlayabileceğinden, yirminci yüzyılın belirli bir kısmında tarımla ekonomik büyüme arasındaki ilişki tarımın kalkınmaya olası katkısının sekteye uğraması ile sonuçlanan tarımsal kalkınmanın giderlerinde bile sanayileşmeyi takip eden bir öğretiyeye doğru sapma göstermiştir. Tarım sektörünün bir büyüme stratejisinin en önemli husus olarak ele alındığı endüstriyel kalkınmada destekleyici bir rol oynadığı düşünülmekteydi. Aslında sanayi bir ulusun uzun dönemli ekonomik refahı bakımından çok önemli görülmekteydi. Günümüzde de modern toplumlarda ekonomik refahın gelişimi açısından tarımsal verimlilikteki artışlar temel bir kaynak olarak ortaya çıkmaktadır. Sektörün verimliliği birim emek başına çıktı ve birim başına diğer tüm faktörlerin çıktıları açısından imalata nazaran daha hızlı ilerlemiştir. Bu durum sadece yiyecek miktarındaki artışa sebep olmamış; ayrıca daha hızlı bir ekonomik büyüme ve istihdam sağlamıştır (Norton, 2004: 4). Dolayısıyla tarımsal kalkınma önemli bir kalkınma sürecinin parçasını oluşturmaktadır. Bununla birlikte tarımsal kalkınmanın gerçekleşmediği ülkelerde geleneksel bir tarımın varlığı söz konusudur ve bu ülkelerde de yapısal sorunlar mevcuttur.

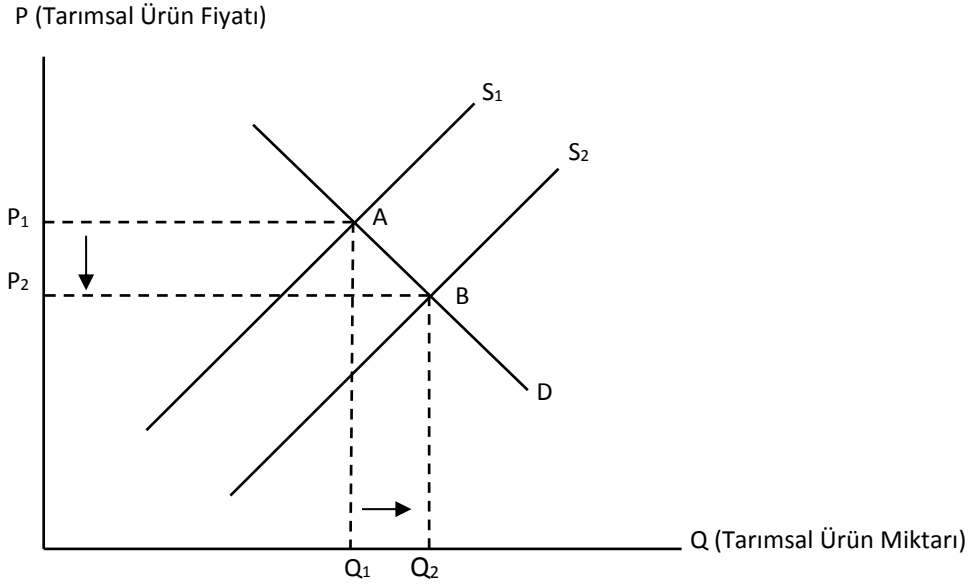
Fakir ülkelerdeki çiftçiler genel olarak kendi kontrollerindeki tarımsal üretim faktörlerinin tahsisinde etkin değildir. Bir diğer husus ise; çiftçilerin uzun bir süredir düşük yoğunlukta kullandıkları tarımsal faktör türlerindeki yatırımın marjinal getiri oranı o kadar düşüktür ki yatırım veya tasarruf için ya herhangi bir teşvik bulunmamaktadır ya da mevcut teşvik yetersiz kalmaktadır (Schultz, 1965: 43-44). Geleneksel tarımın gelişmekte olan ülkelerde bu tarz yetersizlikler göstermesi ise bireylerin ijaşesi konusunda problemler çıkarma olasılığına sahiptir. Keza gelişmekte olan ülkelerde beslenme hususu birincil derecede ihtiyaçlar arasında sayılabilmektedir. Bu bakımdan tarımsal ürünlere olan talebin esnekliği de oldukça düşüktür. Söz konusu ihtiyaçların karşılanabilmesi ekonomik etkinlik kapsamında değerlendirilebilmektedir.

Ekonomik etkinlik; üretilebilen ticari mallar ile söz konusu malların üretim yöntemleri arasında yapılan tercihlerin başarısının bir ölçüsü anlamına gelmektedir. Bu tercihler yalnızca nihai ürünlerin değerleri ile üretim maliyetlerinin temelinde değerlendirilebilmektedir (Martin, 1961: 71). Bu durumun verginin gelir ve ikame etkileri kullanılarak ifade edilmesi mümkündür.

Bir verginin gelir etkisi ortalama vergi oranına bağlıdır. Bir verginin ikame etkisi ise marjinal vergi oranına bağlıdır. Vergi oranı sabit olduğunda, söz konusu vergi düz oranlı vergi olarak adlandırılır. Bu durumda marjinal vergi oranı ve ortalama vergi oranı birbirine eşit olur. Diğer taraftan vergi oranı gelir ile birlikte artış gösterdiği takdirde marjinal vergi oranı ortalama vergi oranını aşacak ve söz konusu vergi artan oranlı vergi olarak adlandırılacaktır. Her iki verginin de emek arzı üzerindeki etkisinin karşılaştırıldığı bir durumda ortalama vergi oranının her bir durumda aynı olduğu varsayılırsa, her bir durumda aynı gelir etkisi ortaya çıkacaktır. Ortalama bir vergi mükellefi artan oranlı vergiler söz konusu olduğunda daha yüksek bir marjinal vergi oranına sahip olacağından ikame etkisi artan oranlı vergiler bakımından daha büyük olacaktır. Neticede vergilerin yapısı artan oranlı olduğunda emek arzını düşürebilecek bir kapasiteye sahip olmaktadır (Reynolds vd., 1987: 67). Devletlerin geliri; vergileri ve yan ödemeleri kapsadığı gibi ücretlerle de kısıtlanabilmektedir (Walby, 2009: 321). Bununla birlikte gelişmekte olan ülkelerde uygulanan politikalar tarım üreticilerini teşvik etmede yetersiz kalmışlardır (World Bank, 2008: 98). Dolayısıyla artan oranlı vergiler yerine düz oranlı vergilerin emek arzı

üzerinde olumlu etki bırakması talebi esnek olmayan tarım ürünlerinin talebini arttıracak ve söz konusu ürünlerin fiyatını düşürecektir. Bir başka deyişle emeğin verimliliği artacak ve bu da üretim fonksiyonunu etkileyerek arzın daha yüksek olmasına neden olacaktır (bkz. Grafik 2).

Grafik 2. Tarım Ürünleri Piyasasında Arzda Meydana Gelen Bir Artış

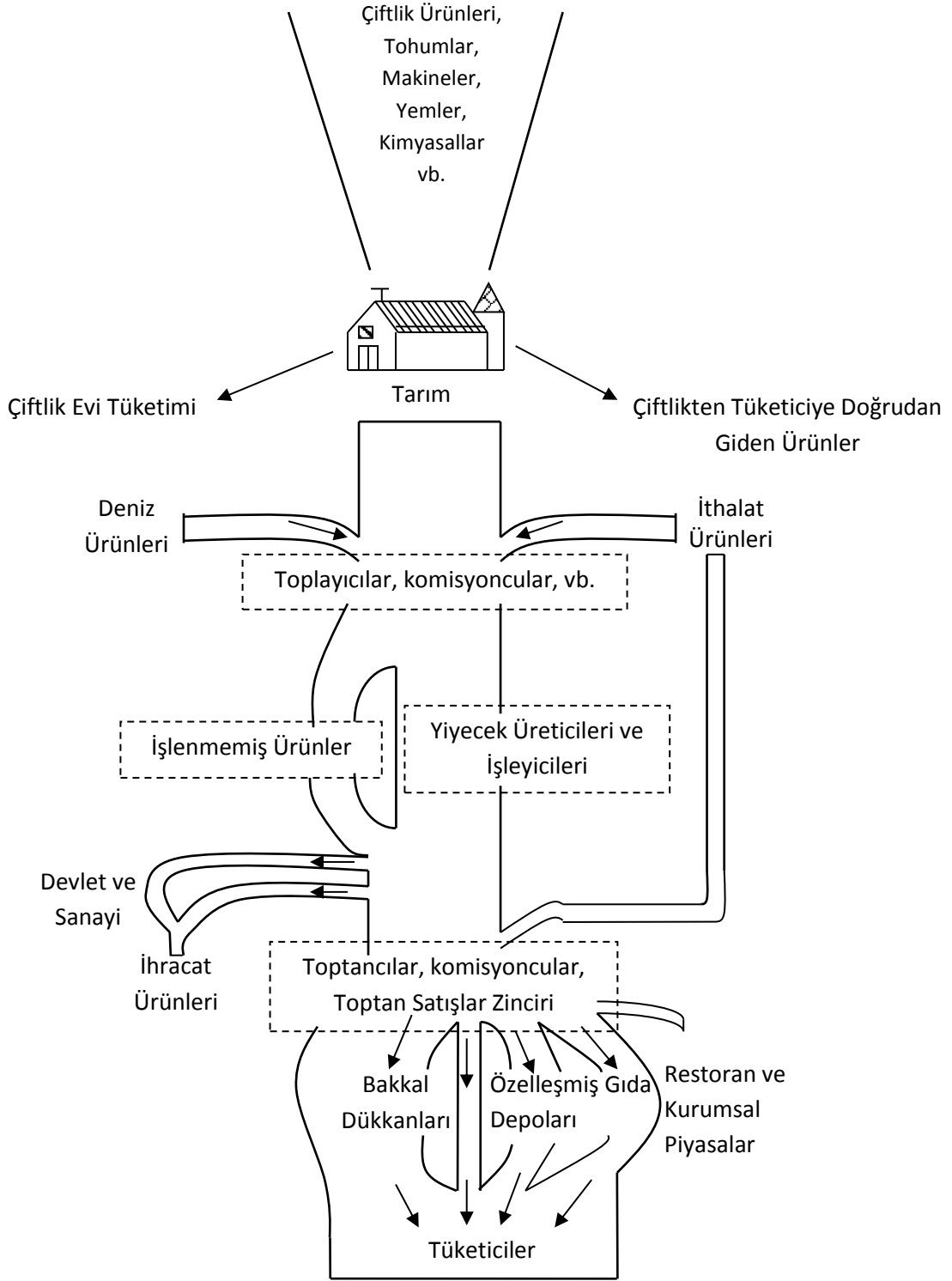

Kaynak: Mankiw, 2008: 103'den esinlenerek tarafımızca hazırlanmıştır.

Nispi olarak mütevazı ölçülerde olmasına rağmen tek fonksiyonu ülkeyi yabancı düşmanlardan korumak ve iç düzen ile mülkiyet haklarının devamını sağlamak olan minimal devlet bile gelire ihtiyaç duymaktadır. Kalkınmacı devlet ise bunun aksine tamamıyla farklı hizmetlerin finansmanı için talepte bulunur. Hukuk ve düzeni sağlamanın yanında kalkınmacı devletten beklenen husus bireylere eğitim, sağlık ve en azından doğal afetlere karşı kolektif sigortanın bazı çeşitlerini sağlamasıdır (Bell, 2003: 101). Bu bağlamda tarımsal kalkınmayı sağlayacak tek unsurun vergi olması düşünülemez. Örneğin tarımsal ürünlerin sanayi mallarına dönüşümünde³ yalnızca verginin bir araç olarak kullanılması yetmemektedir.

Şekil 1'deki yiyecek pazarlama sistemi içerisinde kaliteyi, çeşitliliği, ulusun yiyecek arzının maliyetini ve söz konusu ürünlerin karları ile fiyatlarını etkileyen çok sayıda karar verilmektedir (Kohls ve Uhl, 1998: 4).

³Avrupa ve Kuzey Amerika'da bulunan bugünün endüstriyel ve post-endüstriyel toplumlarında yiyecek ve tarım politikalarında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Bu toplumlarda bir zamanlar güvenli, hazır olan ve maliyeti düşük yiyeceklere olan talep oldukça fazlaydı. Yakın zamanda söz konusu ülkelerdeki tüketiciler diğer yiyecek ürünlerini de talep etmeye başladılar. Bu yiyecek ürünleri daha fazla tazelik ve geliştirilmiş besleyici değerleri olan; daha az sentetik kimyasallar ve daha düşük karbon ayak izi ile büyütülen ve çiftlik hayvanlarının sağlığına daha özen gösterilerek üretilmiş ürünlerdi (Paarlberg, 2010: 7). Böyle bir gelişimi yakalamak da tarımsal kalkınmanın sağlanması ile mümkün olabilmektedir.

Kaynak: Kohls ve Uhl, 1998: 4.

Şekil 1. Kaynaklardan Malın Varacağı Yerlere Doğru Yiyecek Akışı

Şekil 1'e bakıldığında da tarımsal kalkınmanın sanayi toplumuna ulaşmada temel bir basamak oluşturduğu görülecektir. Bu bakımdan tarımsal kalkınma ülkelerin tecrübe edeceği vazgeçilmez bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Keza tarladan tüketiciye giden ürün zincirinde ekonomide mevcut bulunan diğer kolları besleyen unsurun tarımsal kalkınma neticesinde ortaya çıktığı aşikârdır.

3. Türkiye’de Tarımın Tarihi Seyri ve Tarımın Güncel Sorunları

Cumhuriyet’in ilk yıllarında Türkiye’nin sahip olduğu tarımsal üretim teknolojisi oldukça ilkelidir. 1927 yılında yapılan tarım sayımına göre o dönemde tarım makinelerinin toplamı 15.700 civarındadır. Bu makineler ise başta Ankara olmak üzere Güney ve Batı bölgelerinde toplanmıştır. Bununla birlikte devletçe yapılan teşviklere rağmen tarımda makineleşme yaygınlaşmamıştır. Tarım ailesi başına yaklaşık iki çift hayvan ile tarımsal üretim gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Üretim sermayesindeki bu sınırlılık tarım belirleyici özelliği konumundaydı. Tarımsal üretim sadece geçimi sağlayacak kadar yapılmaktaydı. Söz gelimi Erzincan’da tarımsal üretimin yaklaşık % 98 kadarı geçim için kullanılırken kalanı pazar üretimi olarak gerçekleşmekteydi (Kepenek ve Yentürk, 2010: 44).

1928 yılından 1939 yılına gelindiğinde ise iç ticaret tarım aleyhine bozulmuş ve bu durum buğday üreticilerini olumsuz olarak etkilemiştir (Boratav, 2015: 40).

İkinci dünya savaşı sürecinde tarım ticaret hadleri aşırı bir şekilde yükselmiştir. Bu durum ise tarımın diğer sektörlerle olan katkısını kurutmuş ve sınai birikim kaynaklarını da ciddi bir şekilde azaltmıştır. Tarım ürünlerinde nispi bir fiyat artışı gerçekleşmiş ve bu da üretim daralmalarını telafi etmiştir. Bununla birlikte bu gelişim yoksul kitlelere yansıtılamamıştır. Söz konusu nispi fiyat artışlarından büyük çiftçiler ve tarım ürünlerini pazarlayan sermayedarlar gayrimenkul edinerek ve yeni tüketim normlarına yönelerek servet dağılımını kendi lehlerine çevirmişlerdir (Boratav, 2015: 41).

İkinci dünya savaşı sonrası ve özellikle 1947-1948 yıllarındaki ABD yardımları ile Türkiye’deki köylüler arasında ortaya çıkan önemli ekonomik gelişmeleri de beraberinde getirdi. Karayolu ağlarının gelişimi piyasa ekonomisine izole edilmiş köyleri getirdi. Yüksek fiyatlar ve kolay kredi alımı ekilmiş arazi alanını arttırdı. Bu artış özellikle meraların ve çimlerin masraflarında görülmüştür. 1948-1956 yılları arasında ekim altındaki arazi dönümlerinde % 70’lik bir büyüme gerçekleşmiştir. Yine bu sürede ABD yardımları ile Türk tarımında makineleşme devrimi yaşanmıştır. 1946 yılında Türkiye’de 1.356 traktör bulunurken 1957 yılında bu sayı 43.000’e yükselmiştir (Rosen, 1962: 254-255).

1960’lı yıllarda tarımsal üretimde verimliliği arttıracak yatırımlara yönelme gerçekleştirilmiştir. Devlet tarımsal mücadele ilacı, kimyasal gübre, tohumluk ve sulama gibi girdilerin kullanımını desteklemiştir. Üretim artışları yaygın bir destekleme sistemiyle devlet tarafından özendirilmiştir. Yapılan destekleme alımlarına ek olarak 1962 yılında kuru üzüm, kuru incir; 1965 yılında fındık; 1966 yılında zeytinyağı, pamuk, tiftik, 1968 yılında antepfıstığı gibi ürünler de destekleme kapsamına dâhil edilmiştir. 1975 yılında desteklenen ürün sayısının 19’a yükselmesiyle kapsam daha da genişletilmiştir. Benzer şekilde destekleme fonlarının tarımın katma değeri içindeki payı da yükseltilmiştir (Öztürk, 2008: 80-81).

1980’li yıllardan itibaren liberalizasyon politikalarının da etkisiyle dışalım serbestleşmiş ve bunun neticesinde tarımda üretim daralmıştır (Narin, 2008: 187). 2002 yılında ise tarım sektörü yüksek bir reel faiz düzeyinden kredi alımıyla karşı karşıya kalması neticesinde söz konusu yatırımlar azalmıştır. Ayrıca verimlilik ve bunun sonucunda üretim azalmıştır (Eşiyok, 2004: 15).

Tarımın geçirdiği bu iktisadi aşamalar yanında mali sisteme ilişkin düzenlemeler de mevcuttur. Söz konusu düzenlemeler vergiler bağlamında ele alınabilir.

Tarımla ilgili vergiler; tarımsal gelirlerin vergilendirilmesi (zirai kazançlar), tarım kesimindeki bireylerin tükettiği mal ve hizmetlerin vergilendirilmesi ve tarım arazisinin vergilendirilmesi olarak ele alınabilir (Hayran, 2013: 70-71).

Gelir Vergisi Kanunu’nun 52. maddesi zirai faaliyetten doğan kazançları zirai kazanç olarak nitelendirmiştir. Söz konusu tanımda yer alan zirai faaliyet ise; *“arazide, deniz, göl ve nehirlerde, ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve islah yollarıyla veyahut doğrudan doğruya doğadan yararlanmak suretiyle nebat, orman, hayvan, balık ve bunların mahsullerinin üretilmesini, avlanmasını, avcılar ve yetiştiricileri tarafından muhafazasını, taşınmasını, satılmasını veya bu mahsullerden sair bir şekilde faydalanılmasını”* ifade etmektedir (Tosuner ve Arıkan, 2016: 81). Dolayısıyla tarım faaliyeti neticesinde elde edilen gelirler zirai kazanç kapsamında değerlendirilmektedir.

Katma Değer Vergisi Kanunu’nun 1. maddesinde ise diğer faaliyetlerden doğan teslim ve hizmetler, her türlü mal ve hizmet ithalatı ile zirai faaliyet çerçevesinde yapılan teslim ve hizmetler Katma Değer Vergisi çerçevesinde değerlendirilmektedir (Sarılı, 2010: 403). Tarım faaliyetleri de söz konusu kanunda üretimin her basamağında yer alabilme potansiyeline sahip olduğundan KDV de tarıma ilişkin bir vergi olarak ifade edilebilmektedir.

Tarımsal kalkınmaya ilişkin diğer bir vergi olan arazi vergisinde ise söz konusu verginin konusu Türkiye sınırları içinde bulunan arazi ve arsalar. Belediye sınırları içerisinde parsellenmiş bir şekilde bulunan araziler de arsa olarak kabul edilmektedir. Verginin mükellefi ise arazinin maliki; varsa intifa hakkı sahibi; her ikisi de bulunmadığı takdirde araziye malik gibi tasarruf edenlerdir (Saraçoğlu, 2014: 239).

Tarımın tarihsel gelişimi ve bununla birlikte tarıma ilişkin güncel mali düzenlemeler kapsamında Türkiye’de tarıma ilişkin sorunlar hala devam etmektedir.

Bu çerçevede Türkiye’de tarıma ilişkin sorunların şu şekilde ifade edilmesi mümkündür (Karluk, 2009: 194; Doğan vd., 2015: 39; Eren, 2010: 314-325):

- Tarımsal işletmelerin küçük ve çok parçalı olması,
- Hayvancılık sektöründeki verimlilik unsuruna ilişkin düşüşler,
- Gübre kullanımında yetersizlik bulunması,
- Tarımsal kredi ve desteklemelerin yetersiz olması,
- Üretim planlamasının yapılmaması neticesinde çiftçilerin zarara uğraması ve tarım sektöründen ayrılması,
- Tarım işletmelerinde uzmanlaşma olgusunun yeterince kavranamaması,
- Devletin küçülme politikaları sonucunda tarıma destek verecek kuruluşların azalması ve bunun neticesinde tarımsal faaliyetlerde verimlilik düşüşü yaşanması,
- Ormancılık sektöründe gerçekleştirilen ağaçlandırma işlemlerinin yetersizliği,
- IMF, AB ve WB gibi kuruluşların müdahaleleri neticesinde tarımın olumsuz etkilenmesi,
- Tarımda makineleşmenin sağlanamamış olması,
- Su ürünleri konusunda Türkiye’nin ciddi bir potansiyeli bulunmasına rağmen bunun etkin kullanılamaması,
- Tarımsal eğitime ilişkin istenilen seviyenin yakalanmaması,
- Tarım sektöründeki personelin nitelik ve nicelik yönünden yetersiz olması.

Sonuç olarak tarımla ilgili iktisadi ve mali düzenlemeler Türkiye için yetersiz kalmıştır. Bu durumun yetersizliği ise tarımsal kalkınma sorununa başka çözümler aramayı gerektirmektedir. Bu perspektiften bakıldığında daha olağandışı çözümlerin bulunması tarımsal kalkınma sorununun çözümü için kaçınılmaz bir hal almaktadır.

4. Tarımsal Kalkınmada İdareye Mal veya Hak Kazandırma: Olağanüstü Bir Çözüm Olarak Rekizisyon

İdareye mal ve hak kazandıran en önemli yöntemler kamulaştırma, dolayısıyla kamulaştırma, geçici işgal, devletleştirme, müsadere, ihale ve rekizisyon (istimval) olarak ele alınabilir (Yıldırım, 2012: 66).

4.1. Kamulaştırma

2492 sayılı Kamulaştırma Kanunu’nda yer alan kamulaştırma kavramı özel mülkiyete konu olan gayrimenkulün mal sahiplerinin rızası olmaksızın kamu mülkiyetine geçirilmesidir (Derdiman, 2010: 99).

4.2. Dolayısıyla Kamulaştırma

Kamulaştırmaz el atma olarak da nitelendirilir (Yıldırım, 2012: 68). Anayasa ya da yasalara uygun olup olmadığına bakılmaksızın, idarenin bir kimsenin taşınmaz malına el koyduğu bir durumda söz konusu taşınmazın tesis veya bina kurması veya hizmet sunmak suretiyle taşınmazın sahibinin kullanma hakkına karşı bir girişimde bulunması dolayısıyla kamulaştırma olarak ifade edilir (Kaplan, 2012: 127).

4.3. Geçici İşgal

Kamu yararının sağlanması için özel mülkiyette bulunan bir taşınmaza idarenin geçici olarak girmesi geçici işgal olarak nitelendirilir. İdare geçici işgal uygulamasına bayındırlık işleri, söz konusu bayındırlık işlerinde kullanılan malzemeleri çıkarmak, toplamak ve taşımak ile kadastro çalışması yapmak, imar planı yapmak, karayolu ve demiryolu proje ve planları için başvurmaktadır (Gözler, 2010: 394).

4.4. Devletleştirme

Özel mülkiyet konusu olan bir malın veya işletmenin topluma mal edilmesi ve bir kamu hizmetinin toplum yararına uygun olarak kullanılması devletleştirme olarak ifade edilmektedir (Karatepe, 1993: 206). Kamulaştırma ile birbirine çok benzer anlamlar taşıyan devletleştirme arasındaki farklar şunlardır (Karatepe, 1993: 207):

- Kamulaştırmanın hususi amacı bir kamu hizmetinin yürütülmesini sağlamaktır. Devletleştirmenin hususi amacı ise devletin sosyal, siyasi ve ekonomik düzenine ilişki kamusal yararı gerçekleştirmektir.
- Kamulaştırmanın ilgi alanını taşınmaz mallar oluştururken, devletleştirmenin ilgi alanını ticari işletmeler oluşturmaktadır.
- Kamulaştırma yetkisi bir idari işlem olarak kabul edilirken, devletleştirme yetkisi siyasi yönleri bulunan ve yasama organına ait olan bir yetkidir.

4.5. Müsadere

Bilinçli olarak bir suçun işlenmesinde kullanılan, suçu işlemek amacıyla tahsis edilen, suçu oluşturan veya üretimi, mevcudiyeti, kullanımı, taşınması, alım-satımı serbest olmayan eşya veya iktisadi değerlere el konulması ve mahkeme kararıyla mülkiyetin devletin tekeline geçmesidir (Yerdelen, 2010: 13). Literatürdeki tanımlamalar açısından müsadere özelliği şöyle ifade edilebilir (Günler, 2014: 851-852):

- Müsadere işlenen bir suçun karşılığında uygulanır.
- Suçlunun malvarlığının tamamı veya bir kısmına el konulur.
- Kamusal özellikler taşıyan kuruluşlar tarafından kullanılan bir yetkidir.
- Kazanç mülkiyetinin devlete geçtiği bir uygulamadır.

4.6. İhale

4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nda belirtilen usul ve şartlara uygun olarak alınan mal ve hizmetler ile yapım işlerinin istekliler arasından seçilecek bireyin üzerine bırakıldığını gösteren ve işlem için yetkili kişinin onayını takiben sözleşmenin imzalanması suretiyle tamamlanan işlemler ihale olarak adlandırılır (Gözler ve Kaplan, 2012: 468). Kamu kapsamında yapılan söz konusu ihalelerin temel ilkeleri ise şu şekilde ifade edilebilir (Gürbüz, 2011: 167-168):

- **Aleniyet- Saydamlık İlkesi:** İdarenin şeffaflığı ilkelerinin kamu ihalelerine yansımaları ile ilgilidir.
- **Rekabet İlkesi:** İhalenin söz konusu olduğu işin en uygun koşullarla en çok liyakat sahibi olan kişiye verilmesidir.
- **İsteklilerde Belli Bir Yeterliliğin Aranması İlkesi:** İhaleye girmeye istekli kişilerde ekonomik yeterlilik, mali yeterlilik, mesleki yeterlilik ve teknik yeterliliğin aranmasına ilişkin bir ilkedir.

4.7. Rekizisyon (İstimval)

Rekizisyon idarenin olağan zamanda satın alarak elde edebileceği taşınır malların olağanüstü dönemde kamu gücü kullanılarak elde edilmesi olarak tanımlanır. Bununla birlikte bazen taşınmaz malların mülkiyetine dokunmadan yapılan uygulamalar da rekizisyon olarak adlandırılır (Yaşar, 2013: 413). Bir diğer ifadeyle taşınmazlarda intifa hakkının kazanılması suretiyle de rekizisyon uygulaması mümkündür (Giritli vd., 2012: 965). Tanımdan hareket edilecek olursa rekizisyon uygulamalarının olağanüstü dönemlerde uygulanan bir işlem olduğu görülecektir. Nitekim söz konusu uygulamanın Anayasa'nın 18., 121. ve 122. maddelerinde; 3634 Sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu ve 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu hükümlerinde yer alması da bu durumun bir göstergesidir (Atay, 2014: 790). Bu kapsamda rekizisyon kurumuna hakim olan ilkeler şu şekilde ifade edilebilir (Gözler, 2009: 927-928):

- Kanuni dayanak gerekmesi,
- Olağanüstü hallerde uygulanabilmesi,
- Değeri veya kullanım bedelinin mal sahibine ödenmesi,
- Bedelinin adli yargıda, hukuka uygunluk denetiminin ise idari yargıda karara bağlanması.

Tarımsal kalkınma bağlamında tarım arazilerinin intifa hakkının devletin kontrolüne geçmesi durumunda olağanüstü bir halin gerçekleşmiş olması gerekmektedir.

Anayasa'da yer alan olağanüstü haller şunlardır (Tan, 2011: 428):

- Tabii afet ve tehlikeli salgın hastalıklar,
- Ağır ekonomik bunalım halleri,
- Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi bir biçimde bozulması.

Tarım arazilerine rekizisyon uygulanması durumunda olağanüstü haller dikkate alınarak söz konusu uygulamanın geçerliliği irdelenmelidir. Bu çerçevede Türkiye'nin yaşadığı problemlerin neler olduğu hususu önem kazanmaktadır.

Son yıllarda Suriye krizi ile ciddi bir göç alan Türkiye, kabul ettiği bireylerle bu bireylerin geçirdikleri hastalıkları da ister istemez bünyesinde barındırmak zorunda kalmaktadır. Ayrıca Orta Doğu ülkelerinde sürmekte

olan savaşlar da Türkiye’de şiddetin ciddi bir boyutunu oluşturmaktadır. Buna ek olarak Türkiye’nin tabii afetlere müsait bir ülke olması ve bu konuda geçmişte yaşadığı kötü deneyimlere sahip olması olağanüstü halin örneklerini teşkil etmektedir.

Olağanüstü halin bir diğer unsuru ve belki de Türkiye için en önemli olanı ağır ekonomik bunalım halleridir. Türkiye kırılđan bir ekonomik yapıya sahip olmasıyla ağır bir ekonomik buhran yaşamaya eğilimli bir ülkedir. Ayrıca tarımla ilgili yaşanan sıkıntılar sanayi ve sonrasında bilgi toplumunu engelleme yönünde bir baskı unsuru oluşturmaktadır. Bu bağlamda devletin olağanüstü koşullar altında tarım arazilerinde üretim, istihdam vb. unsurların intifa hakkını elinde bulundurması gereklidir. Nitekim tarımsal arazilerde rekizasyon uygulamasıyla tarımda mevcut olan şu hususlar giderilebilecektir:

- Tarımsal araziler küçük parçalı bir durumdan verimlilik unsuruna yatkın olacak bir şekilde byyebilecektir,
- Hayvancılık büyük tarım arazilerinde daha işlevsel bir hale geleceğinden hayvancılık sektörünün de canlanması mümkündür,
- Rekizasyon neticesinde tarım alanlarının büyümesiyle verimlilik odaklı çalışılacağından gübre kullanımı da daha nitelikli hale gelebilecektir,
- Tarımsal destekleme ve kredilere devlet güvencesi olması nedeniyle ihtiyaç duyulmayacaktır,
- Büyük tarım arazilerinde emek faktörü de ön plana çıkacak ve söz konusu faktörün ön plana çıkmasıyla kırsaldan kente gler son bulabilecektir. Ayrıca bu şekilde uzmanlaşma olgusu da daha hissedilebilir bir hale gelecektir,
- Uzmanlaşmanın kazanılmasının neticesinde kitlesel üretim artması ve bu sayede makineleşmenin gerçekleşmesi mümkün olabilecektir,
- Tarımda kitlesel üretimle de bu alan için nitelikli işgücü ve bu yolla tarımla ilgili eğitim politikalarının da geliştirilmesi ihtimaller dahilinde olacaktır.

Bu şekilde sağlanabilecek tarımsal kalkınma ekonominin diğer sektörlerini de olumlu bir şekilde yansıyabilecektir.

Sonuç

İlkel toplumlar yaşamak için su ve yiyecek arayışında bulunmuşlardır. Bu arayış ise insanoğlunu daha büyük bir çapta üretim yapmaya sevk etmiştir. Bu büyük üretim düşüncesi ise insanları tarıma yönlendirmiştir. Tarımın genişlemesi de diğer sektörlere nitelikli ve niteliksiz emek gücü ile tarımsal üretim daha uzak yerlere tedarik olgusunu ön plana çıkartmıştır. Bu durum ise sanayi toplumunun doğmasına sebep olmuştur. Sanayi toplumu ise rekabet ortamı koşullarında yüksek düzeyde bilgi gereksinimini ve bilgi toplumunu ortaya çıkartmıştır.

Toplumların yaşadığı süreçler sürekli bahsi geçen şekilde işlemiştir. Bununla birlikte ülkelerin savaş, i çatışma gibi olağan dışı faktörler de insanoğlunun bu süreçleri tekrar yaşamasına sebep olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti de kuruluş yılları itibarıyla ilkel toplum sürecini değil; ama tarımsal toplum sürecini tecrübe etmiştir. Cumhuriyet’in ilk yıllarında tarımla ilgili önemli atılımlar yapılmasına rağmen sanayi toplumu olma yönünde hızlı olma arzusu tarımsal kalkınmanın gerçekleştirilmesine bir engel oluşturmuştur. Sonrasında ise dünya ekonomisinin bilgi toplumuna dönüşme çabası Türkiye’yi daha sanayi toplumu aşamasını tamamlamadan bilgi toplumu olma basına girişmeye yöneltmiştir. Bu durum ise her aşamanın Türkiye açısından eksik yaşanmasına sebep olmuştur. Bu eksiklik her dönemde hissedilmiş ve bunu telafi etmeye yönelik tedbirlerle tarımsal kalkınma gerçekleştirmek istenmiştir. Ancak alınan yöntemler ve yabancı baskı gruplarının müdahaleleri de sonuçsuz kalmıştır. Dolayısıyla sanayi toplumunun etkin bir şekilde oluşumu sağlanamamıştır. Bu da tarımsal kalkınmanın sağlanmasıyla ilgili olağanüstü üzümlerin denenmesini gerektirmektedir. Bu zmlerden biri ve belki de en etkili olanı rekizasyondur. Tarım arazilerinin yıllar itibarıyla küçülmesi ise devletin intifa hakkına sahip olması gerekliliğini ortaya çıkaran bir olgudur. Özellikle yaşanan ekonomik ve siyasi problemler kapsamında olağanüstü halin meydana gelmesi ise yadsınamaz diğer bir gerçektir. Bu da rekizasyon uygulamasını kamu açısından haklı bir gerekçeye dayandırmaktadır. Bu şekilde Türkiye tarımsal kalkınma aşamasını daha hızlı ve daha etkin bir şekilde gerçekleştirebilecek; sanayi ve bilgi toplumunu da yakalayabilecek ve böylelikle ekonomisini daha sağlam temellere oturtabilecektir. Burada önemli bir husus da bedeli ödenerek elde edilen intifa hakkının olağanüstü hal koşulları ortadan kalktığında arazi sahiplerine geri verilecek olmasıdır. Bir başka deyişle tarım arazilerinin tekrar küçük parçalı bir duruma gelebilme ihtimali söz konusudur. Bu durumun yaşanmaması için çeşitli vergi muafiyetleri ve vergi istisnaları ile tarım arazilerinin birleşik bir halde durmasını sağlayacak tedbirler alınabilecektir. Ayrıca böyle bir durumda şirket kurmak gibi iktisadi hamlelerin de teşvik edilmesi tarımsal kalkınma neticesinde sanayi toplumuna ulaşılmasının ilk ve en önemli adımı olabilecektir.

Kaynakça

- ABEL, A. B. ve BERNANKE, B. S. (2005). *Macroeconomics*. 5. Baskı, USA: Pearson Addison Wesley.
- ATAY, E. E. (2014). *İdare Hukuku*. 4. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi.
- BASILGAN, M. (2011). Ekonomik Gelişmenin Yaratıcı Yıkımı: Schumpeteryan Girişimci. *Amme İdaresi Dergisi*, 44 (3), 27-56.
- BELL, C. (2003). *Development Policy as Public Finance*. USA: Oxford University Press.
- BORATAV, K. (2015). Birikim Biçimleri ve Tarım. Editör: N. Oral, *Türkiye’de Tarımın Ekonomi Politikası*, 2. Baskı, (pp. 33-52). Ankara: Notabene Yayınları.
- DEMİR, Ö. (1995). Joseph A. Schumpeter: Hayatı, Eserleri ve Katkıları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 50(1), 155-172.
- DERDİMAN, R. C. (2010). *İdare Hukuku*. 3. Baskı, Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.
- DOĞAN, Z., ARSLAN, S. ve BERKMAN, A. N. (2015). Türkiye’de Tarım Sektörünün İktisadi Gelişimi ve Sorunları: Tarihsel Bir Bakış. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 29-41.
- DOMAR, E. D. (1946). Capital Expansion, Rate of Growth and Employment. *Econometrica*, 14(2), 137-147.
- ENKE, S. (1963). *Economics for Development*. USA: Prentice-Hall INC.
- EREN, A. (2010). *Türkiye Ekonomisi*. 3. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- EŞİYOK, B. A. (2004). *Kalkınma Sürecinde Tarım Sektörü: Gelişmeler, Sorunlar, Tespitler ve Tarımsal Politika Önerileri*, Cilt II, Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası A. Ş. Araştırma Müdürlüğü, http://www.kalkinma.com.tr/data/file/raporlar/ESA/GA/2004-GA/GA-04-07-20_Kalkinma_Surecinde_Tarim_Sektoru_CiltII.pdf (Erişim Tarihi: 07.05.2016).
- GİRİTLİ, İ., BİLGİN, P., AKGÜNER, T. ve BERK, K. (2012). *İdare Hukuku*. 5. Bası, İstanbul: Der Yayınları.
- GÖZLER, K. (2009). *İdare Hukuku*. Cilt II, 2. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- GÖZLER, K. (2010). *İdare Hukukuna Giriş*. 12. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- GÖZLER, K. ve KAPLAN, G. (2012). *İdare Hukuku Dersleri*. 12. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- GÜNLER, K. (2014). Türk Ceza Hukukunda Müsadere. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28 (3-4), 849-876.
- GÜRBÜZ, R. (2011). *İdare Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- HABAKKUK, J. H. (1958). Population Growth and Economic Development. Editör: J. H. Habakkuk, A. Sauvy, P. Saraceno, H. B. Lary ve R. Nurkse, *Lectures on Economic Development*, (pp. 19-35). İstanbul: Sermet Matbaası.
- HAGEN, E. E. (1975). *The Economics of Development*. USA: Richard D. Irwin Inc.
- HAYRAN, S. (2013). Türkiye’de Tarım Kesiminin Vergilendirilmesi. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3 (1), 69-72.
- HIGGINS, B. (1968). *Economic Development*. New York: W. W. NORTON & COMPANY INC.
- HOPPER, P. (2012). *Understanding Development*. UK: Polity Press.
- KAPLAN, G. (2012). Yeni Yasal Düzenlemelere Göre Kamulaştırmaz El Koyma Sebebiyle Doğan Tazminat Hakkının Tabi Olduğu Usul ve Esaslar. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Mart-Nisan 2012 (99), 125-151.
- KARATEPE, Ş. (1993). *İdare Hukuku*. İzmir: Üniversite Kitabevi.
- KARLUK, R. (2009). *Cumhuriyet’in İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisi’nde Yapısal Dönüşüm*. 12. Baskı, İstanbul: Beta Basım A. Ş.
- KEPENEK, Y. ve YENTÜRK, N. (2010) *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KOHL, R. L. ve UHL, J. N. (1998). *Marketing of Agricultural Products*. 8. Basım, USA: Prentice-Hall, Inc.
- KUTLU, E. ve TABAN, S. (2007). *Bilgi Toplumu ve Türkiye*. Eskişehir: Nisan Kitabevi.
- LIN, N. (2001). *Social Capital- A Theory of Social Structure and Action*. New York: Cambridge University Press.
- MANKIW, G. (2008). *Principles of Economics*. 5. Basım, Canada: South Western Cengage Learning.
- MARTIN, A. (1961). *Economics & Agriculture*. 2. Basım. London: Routledge & Kegan Paul.
- MARX, K. (2013). *Kapital*. Cilt: 1. 5. Basım. Çeviren: M. Selik ve N. Satlıgan. İstanbul: Yordam Kitap.
- MEIER, G. M. ve BALDWIN, R. E. (1957). *Economic Development- Theory, History, Policy*. USA: John Wiley & Sons Inc.

- NARİN, M. (2008). Türkiye’de Uygulanan Tarımsal Destekleme Politikalarında Değişim. *Ekonomik Yaklaşım*, 19 (Özel Sayı), 183-225.
- NORTON, R. D. (2004). *Agricultural Development Policy- Concepts and Experiences*. England: John Wiley & Sons, Ltd.
- ÖZTÜRK, F. (2008). Tarım Kesimi: Türkiye’de Tarımsal Yapı ve Tarımsal Destekleme Politikalarının Tarihsel Gelişim Süreci. Editör: G. E. Arslan, *Çeşitli Yönleriyle Cumhuriyet’in 85. Yılında Türkiye Ekonomisi*, (pp. 61-92). Ankara: Hasan Ali Yücel Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- PAARLBERG, R. (2010). *Food Politics –What Everyone Needs to Know*. USA: Oxford University Press.
- PATEL, F., RAMPERSAD, G. ve SOOKNANAN, P. (2012). Diffusing the Innovation Divide in International Development: Redressing the Injustices of Modernity. Editör: F. Patel, P. Sooknanan, G. Rampersad ve A. Mundkur, *Information Technology, Development, and Social Change*, (pp. 3-15). New York and UK: Taylor & Francis Group.
- REYNOLDS, L. G., MASTERS, S. H. ve MOSER, C. H. (1987). *Economics of Labor*. USA: Prentice-Hall, Inc.
- ROSEN, S. M. (1962). Turkey. Editör: W. Galenson, *Labor in Developing Economies*, (pp.251-295). USA: University of California Press.
- SARAÇOĞLU, F. (2014). *Stopaj-Şemalarla Vergi Usul Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- SARILI, M. A. (2010). *Türk Vergi Sistemi ve Uygulaması*. Ankara: Ümit Ofset Matbaacılık.
- SCHULTZ, T. W. (1965). *Economic Crises in World Agriculture*. USA: The University of Michigan Press.
- ŞENEL, A. (1982). *İlkel Topluluktan Uygur Topluma Geçiş Aşamasında Ekonomik Toplumsal Düşünsel Yapıların Etkileşimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- ŞENKAL, A. (2015). *Sosyal Boyutuyla Bilgi Ekonomisi ve Emek*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- TAN, T. (2011). *İdare Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- TARGOWSKI, A. (2009). *Information Technology and Societal Development*. New York: Yurchak Printing Inc.
- TONTA, Y. ve KÜÇÜK, M. E. (2005). Sanayi Toplumundan Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Temel Dinamikler, <http://www.bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/dosyalar/tkstbt05-4--15.pdf> (Erişim Tarihi: 04.05.2016).
- TOSUNER, M. ve ARIKAN, Z. (2016). *Türk Vergi Sistemi*. Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş Yirmibirinci Bası, İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- ÜNSAL, E. M. (2007). *Makro İktisat*. 7. Baskı, Ankara: İmaj Yayıncılık.
- WALBY, S. (2009). *Globalization & Inequalities- Complexity and Contested Modernities*. London: Sage Publications.
- World Bank. (2008). *Agriculture for Development*. World Development Report, http://siteresources.worldbank.org/INTWDR2008/Resources/WDR_00_book.pdf (Erişim Tarihi: 05.05.2016).
- YAŞAR, H. N. (2013). *İdare Hukuku*. İstanbul: Der Yayınları.
- YERDELEN, E. (2010). Yaptırım Olarak Devletin Mülkiyet Hakkına Müdahalesi (Müsadere-Mülkiyetin Kamuya Geçirilmesi), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi*, Karaman.
- YILDIRIM, R. (2012). İdarenin Malvarlığı. Editör: M. Avcı, *İdare Hukukuna Giriş*, (pp. 56-79), Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2466/ Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1437.